

Kommentti pitkän aikavälin kasvuennusteista

Lauri Kajanoja

Neuvonantaja

Suomen Pankki

Taloukasvun ennustaminen kymmeniksi vuosiksi eteenpäin on haastava tehtävä. Sen vaikeus on osin erilainen kuin lyhyen aikavälin talousennusteissa. Lyhyen aikavälin ennusteen osuvuuden kannalta on keskeistä, onko arvio suhdannetilanteesta kohdallaan. Pitkällä aikavälillä tärkeintä on sitä vastoin talouden kasvupotentiaalin ennustaminen.

Lyhyen ja pitkän aikavälin ennusteet ovat kuitenkin sidoksissa toisiinsa. Käsitys kasvupotentiaalista auttaa hahmottamaan vallitsevaa suhdannetilannetta: onko viimeaikainen talouskasvu ollut nopeampaa vai hitaampaa kuin talouden tuotantoresurssien kasvu? Toisaalta huolellinen arvio suhdannetilanteesta auttaa arvioimaan, miltä osin viimeaikaista kehitystä voi ekstrapoloida tulevaisuuteen pitkän aikavälin kasvuarvioita laadittaessa. Muun muassa Yhdysvaltain talouden trendikasvusta joitakin vuosia sitten käydyssä keskustelussa korostuivat erot näkemyksissä tuolloisen suhdannevaiheen merkityksestä (ks. mm. Gordon 2000, 2003).

Taloustutkijoiden kesäseminaarissa Jyväskylässä esitellyt pitkän aikavälin ennusteet

poikkeavat toisistaan tuntuvasti. Erot ovat suurempia kuin ne usein ovat lyhyen aikavälin ennusteiden välillä. Yksi syy tuntuviin eroihin voi olla, että pitkän aikavälin ennusteita ei ole Suomessa tehty paljon. Ennusteiden tekijät eivät siten ole voineet suuressa määrin käyttää hyväkseen toistensa tekemää analyysiä.

Toinen syy suuriin eroihin ennusteiden välillä lienee se, että muutoksilla talouspolitiikassa ja talouden muussa toimintaympäristössä on huomattavia vaikutuksia pitkän aikavälin talouskehitykseen. Näiden muutosten ennustamiseen taloustiede ja ekonomistiosaaminen laajemmin eivät usein tarjoa välineitä, joten talousennustajat joutuvat niiden osalta nojamaan oletuksiin.

Ennusteiden esittely Jyväskylässä sisälsi melko paljon keskustelua kansainvälisen talousympäristön kehityksestä. Tämän voi tulkita liittyvän osin talouskehityksen suhdannekomponentin arviointiin. Suomen suhdannetilanne on luonnollisesti melko suurelta osin kansainvälisen kehityksen seurausta. Lisäksi kuitenkin kansainvälisen talouden suuret trendit vaikuttavat myös Suomessa pitkän aikavälin talous-

kehitykseen. Muun muassa globalisaatioon liittyvien prosessien mukanaan tuomat muutokset kansainvälisessä työnjaossa voivat vaikuttaa pitkäaikaisestikin Suomen talouden kasvumahdollisuuksiin.

Pitkän aikavälin ennusteiden laatimisessa lähdetään usein liikkeelle talouskasvun jakamisesta osatekijöihinsä niin sanotun kasvutilinpidon mukaisesti. Tällöin talouskasvu perustuu työtuntien määrän ja työn tuottavuuden muutoksiin. Nämä kaksi elementtiä pilkotaan vielä pienempiin osiin, joiden tulevaa kehitystä on mielekästä arvioida.

Arviot työtuntien tulevasta kehityksestä perustuvat osin oletuksiin työikäisen väestön määrästä. Pitkällä aikavälillä väestökehitys on yksi suuri epävarmuustekijä kasvuennusteissa. Jyväskylässä esitellyistä ennusteista muun muassa PTT:n ja VM:n pitkän aikavälin BKT-ennusteiden välinen ero näyttääkin pitkälti johtuvan erilaisista väestöennusteista.

Työtunteihin vaikuttavat luonnollisesti paitsi väestökehitys myös työllisyysaste sekä työtunnit työllistä kohden. Erityisesti arviot työllisyysasteen tulevasta kehityksestä voivat vaihdella huomattavastikin. Helposti huomioon otettavia tekijöitä niissä ovat niin sanotut ikäryhmä- ja kohorttivaikutukset. Ne perustuvat eri-ikäisten ja eri vuosina syntyneiden henkilöiden erilaisiin työllisyysasteisiin: nuoret tekevät keskimäärin töitä vähemmän kuin keski-ikäiset, tiettyä ajanjaksona syntyneiden naisten työllisyysasteet ovat matalat, ja niin edelleen. Yhteenlaskettuina ikä- ja kohorttivaikutuksilla ei näytä olevan kovin suurta vaikutusta työllisyysasteeseen lähivuosikymmeninä.

Ikä- ja kohorttitekijöitä vaikeammin arvioitavissa on se maamme talousnäkyminen kannalta keskeinen asia, kuinka paljon työllisyysasteeseen vaikuttaa suurten ikäluokkien siirtyminen

eläkkeelle. Tulevasta työvoimapolusta on puhuttu paljon. Joillain aloilla työvoiman kysyntä kasvaakin varmasti, mutta epävarmempaa on, miten käy koko kansantalouden tasolla. Kotitalouksien tulot kasvavat lähivuosikymmeninä suhteessa kansantalouden tuotantokapasiteettiin, kun eläketulojen osuus kaikista tuloista kasvaa. Nämä eläketulot voivat periaatteessa päätyä tukemaan joko kotimaista tuotantoa tai tuontia. Ensin mainittuun liittyisi työllisyysasteen nousu Suomessa. Nähtäväksi jää, toimivatko Suomen työmarkkinat tässä suhteessa riittävän hyvin. Erityisen rohkaisevaa ei ole se, että viime vuosina suuri joukko yrityksiä on ilmoittanut työvoiman saatavuuden rajoittavan tuotannon kasvattamista, vaikka maassamme on yhä yli 150 000 työtöntä.

Yksi työn tuottavuuteen vaikuttavista tekijöistä on työpanoksen laatu. Pitkän aikavälin kasvuennusteissa se voidaan ottaa huomioon tarkastelemalla väestön koulutus- ja ikärakenteiden tulevia muutoksia. Tällöin arvioidaan, kasvattavatko suuren työn tuottavuuden omaavat koulutus- ja ikäryhmät osuuttaan koko työikäisessä väestössä. Jenna Ratisen (2008) empiiristen arvioiden mukaan ikärakenteen muutosten vaikutukset ovat vähäisiä, kun taas väestön keskimääräisen koulutustason nousu parantaa työpanoksen laatua. Viimeksi mainitun kontribuutio työn tuottavuuden kasvuun on Ratisen mukaan kuitenkin viime vuosina supistunut noin 0,2 prosenttiyksikköön vuodessa. Lähivuosikymmeninä sen kontribuutio pienenee edelleen, kun yleinen koulutustaso ei enää juuri parane.

Edellä mainittujen osatekijöiden lisäksi tuotantopotentiaalin kasvuun vaikuttavat kasvutilinpitokehikossa myös pääoman määrä sekä niin sanottu kokonaistuottavuus, jonka muutokset kuvaavat mm. teknologian ja tuotannon

organisoinnin kehitystä. Empiirisesti kokonaisuuttavuus määritellään jäännösterminä: sinä osuutena työn tuottavuuden kasvusta, joka ei ole pääoman määrän eikä työpanoksen laadun kontribuutiota.¹ Pääoman määrän kasvu voi vaihdella tuntuvastikin lyhyellä aikavälillä, mutta pitkän aikavälin tuottavuuskasvuarvioiden välisissä eroissa keskeisessä osassa ovat yleensä erot kokonaisuuttavuuden kasvuarvioiden välillä.

Tutkijan työ ei lopu siihen, kun arvio BKT:n kasvusta pitkällä aikavälillä on laadittu. Suomen talousnäkyminen kannalta on nimittäin lisäksi keskeistä ulkomaankaupan vaihtosuhteen kehitys. Jos siinä on trendi, BKT:n määrän kasvu antaa väärän kuvan suomalaisten taloudenpitäjien yhteenlaskettujen reaalityulojen kasvusta ja siten myös muun muassa niin sanotusta hyvinvointivaltion rahoituspohjasta. Suomen ulkomaankaupan vaihtosuhte on heikentynyt tuntuvasti viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Vuosina 1998–2007 vaihtosuhteen heikkeneminen vähensi bruttokansantulon määrän kasvua keskimäärin 0,6 prosenttiyksikköä vuodessa. Bruttokansantulon määrä kasvoikin selvästi vähemmän kuin bruttokansantuotteen määrä. Kehitys poikkesi aiemmasta, sillä edellisten kymmenen vuoden aikana vaihtosuhte ei keskimäärin juuri muuttunut. Ulkomaankaupan vaihtosuhteen viimeaikainen heikkeneminen johtuu osin tuontiraaka-aineiden hintojen kallistumisesta sekä paperiteollisuuden heikosta hintakehityksestä, mutta osin se on myös seurausta viestintäteknisen tuotannon suuresta vientiosuudesta (ks. myös *Euro & talous* 1/2007, 24–25).

¹ *Työpanoksen laatua ei käsitellä kaikissa empiirisissä kasvuhajotelmissa.*

Miksi Suomen talouden vahvuutena pidetty viestintäteknikan suuri vientiosuus heikentää vaihtosuhdetta? Kyseisellä alalla kiinteähintainen arvonlisä kasvaa nopeasti samalla, kun hinnat laskevat. Tämä on tyyppillistä nopean tuottavuuskasvun aloille. Kiinteähintaisen tuotannon kasvuhan saadaan, kun käypähintaisen tuotannon kasvusta vähennetään hintojen nousu. Nopean tuottavuuskasvun alalla hintaindeksit kuitenkin tyyppillisesti laskevat, kun niiden mittaamisessa otetaan huomioon tuotteiden laadun paraneminen. Siten kiinteähintainen tuotanto kasvaa nopeasti, vaikka käypähintainen tuotanto ja siten tuottajien tulot polkisivat paikallaan. Koska viestintäteknisen alan tuotanto menee pitkälti vientiin, tuottavuuden kasvusta hyötyvät lähinnä tuotteiden ulkomalaiset ostajat, eikä se juuri vaikuta suomalaisten taloudenpitäjien reaalityuluihin.

Suomen talouden pitkän aikavälin näkyminen hahmottamisessa ei riitä BKT:n kasvun ennustaminen. Lisäksi on tarpeen arvioida, mikälainen hintakehitys siihen liittyy. □

Kirjallisuus

- Euro & talous* 1/2007, Suomen Pankki.
 Gordon, R. (2000), "Does the "New Economy" Measure up to the Great Inventions of the Past?", *Journal of Economic Perspectives* 14: 49–74.
 Gordon, R. (2003), "Exploding Productivity Growth: Context, Causes, and Implications", *Brookings Papers on Economic Activity* 2: 207–298.
 Ratinen, J. (2008), "Työpanoksen laadun toteutunut ja ennustettu kasvu Suomessa", hyväksytty julkaistavaksi Suomen Pankin BoF Online -sarjassa.